

Бојан Шоптрајанов
(1937–2024)
IN MEMORIAM

ПРОШТАЛНА БЕСЕДА, МАНУ, 16 септември 2024

Ожалостено семејство на акад. Бојан Шоптрајанов,
Тажно собрание,

Болно и тешко е сознанието дека физички веќе го нема меѓу нас нашиот драг и почитуван академик Бојан Шоптрајанов.

Изминативе неколку години континуирано се влошуваше неговата здравствена состојба. Сепак, неговото семејство, членовите на МАНУ, вработените на неговиот матичен факултет, неговите многубројни пријатели и почитувачи, искрено се надевавме и верувавме дека му претстојат уште многу пријатни мигови што ќе ги поминува со најблиските, неговата нераздвојна сопатничка – сопругата **Лидија**, ќерките **Јасна** и **Лада**, неговите драги внуци **Викторија**, **Бојан**, **Марко** и **Иван** и **Елена**, зетовците **Велимир** и **Зоран** и другите роднини.

Судбината, меѓутоа, ни ги зеде сите тие надежи и пресуди поинаку. Пресуди да ни го одземе физички нашиот драг Бојан. Колку и да е сето тоа болно и тешко, мораме да ја прифатиме реалноста и познатиот факт дека смртта е дел од животот.

Бојан Шоптрајанов е роден на 26 јануари 1937 г. во Чачак, Србија. Со основно и средно образование се здобил во Скопје, Велес и Белград. Во 1955 г. се запишал на групата за хемија на тогашниот Природно-математички оддел на Филозофскиот факултет во Скопје. Студиите по хемија ги завршил во 1960 г. на ПМФ како најдобар дипломиран студент од својата генерација на Универзитетот.

По дипломирањето е избран за асистент на тогашниот Технолошки оддел на Техничкиот факултет во Скопје, а во 1962 г. е избран за асистент по хемија на ПМФ. Две години подоцна (1964) се запишал на постдипломски студии на Универзитетот Индијана во Блумингтон, Индијана, во САД, а во 1965 г. магистрирал одбранувајќи ја магистерската теза од областа на спектроскопијата.

По враќањето од САД продолжува да работи на полето на инфрацрвената спектроскопија и во 1973 г. ја одбранува докторската дисертација „Спектроскопско испитување на кристалохидрати со посебен осврт на спектарот на водата. Системи со мошне ниски НОН-фреквенции“. По изборот за доцент, а потоа и за вонреден професор, во 1981 г. е избран за редовен професор на ПМФ во Скопје. Бил продекан за настава и наука на Хемискиот факултет и проректор за настава и наука на Универзитетот „Кирил и Методиј“ во Скопје, со што дал голем придонес за развој на наставната и научната дејност на Институтот за хемија, а потоа и на целиот УКИМ.

Академик Шоптрајанов држеше извонредно квалитетна и модерна настава по физичка хемија, но и по многу други предмети: радиохемија, историја на хемијата, спектроскопски примени на теоријата на групи, спектроскопски методи за определување на молекулски структури и методологија на научноистражувачката работа по хемија.

Со тоа академик Шоптрајанов, како еден од најмаркантните професори на Институтот за хемија, даде огромен придонес да се изгради извонреден кадар хемичари на кои им го покажа патот кон извонредност.

Исклучително плодна и богата е научно-истражувачката работа на акад. Бојан Шоптрајанов, кој остави длабоки траги во хемиската наука, преку резултати кои се препознаени кај нас во Македонија, но и многу пошироко во светски размери. Има објавено повеќе од 200 статии во научни списанија (од кои две третини надвор од Македонија), а на научни манифестации презентирал повеќе од 350 пленарни и секциски предавања и други соопштенија (близу половината надвор од нашата земја). Има објавено и три монографии со научно-стручен карактер, пет монографски изданија со системски карактер и автор е на четири универзитетски учебници, односно учебни помагала. Особено значајни се неговите дваесетина учебници/учебни помагала за средното образование, со кои ги постави основите на модерна настава по хемија во овој степен на образование.

Неговите позначајни трудови се однесуваат на спектроскопското изучување на кристалохидратите и на спектроскопските и термодинамичките својства на петчлените хетероциклични молекули, како и на проблемите од областа на образованието. Иако резултатите од истражувањата на акад. Бојан Шоптрајанов од областа на структурната хемија според својот карактер се главно фундаментални и придонесуваат за збогатување на светскиот фонд на знаења, дел од нив имаат и конкретна примена, особено во медицината.

Академик Шоптрајанов беше раководител на голем број научно-истражувачки проекти во Македонија и поранешна Југославија, како и на заеднички проекти со колеги од Упсала (Шведска), Лондон (Велика Британија), Москва (Русија), Софија (Бугарија) и Хале и Зиген (Германија). Во овие центри одржал и предавања по покана.

Беше ментор на 8 докторанди и 18 магистранди, за речиси подоцна од сите докторирани под негово менторство да станат видни универзитетски професори.

Акад. Бојан Шоптрајанов е основоположник и прв главен уредник на списанието Гласник на хемичарите и технолозите на Македонија. Ги постави здравите научни основи на ова списание кое подоцна, под името *Macedonian Journal of Chemistry and Chemical Engineering*, а под уредништво на неговите следбеници, се стекна со меѓународна репутација и со фактор на влијание (IF).

Проф. Шоптрајанов беше последен претседател на Унијата на хемиски друштва на Југославија, а потоа и претседател на Сојузот на хемичарите и технолозите на Македонија.

Долг период беше апстрактор на рефералното списание *Chemical Abstracts*.

Исто така покажуваше голем интерес за македонскиот литературен јазик, а особено за јазикот на хемијата. На оваа тематика има посветено серија објавени трудови.

За својата целокупна активност на полето на развојот на научната и наставната дејност, како постојан иницијатор за воведување нови современи методи, професорот Шоптрајанов има добиено голем број награди и признанија, меѓу кои: Орден за заслуги за народ со сребрена ѕвезда, Државната награда „11 Октомври“, Плакета на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Томазиусов медал на Универзитетот во Хале и други.

За дописен член на Македонската академија на науките и уметностите е избран во 1994, а за редовен член во 1996 г. Бил потпретседател на МАНУ, секретар на Одделението за математичко-технички науки и раководител на Истражувачкиот центар за животна средина и материјали при МАНУ. Во 2008 г. е избран за член на Европската академија на науките во Салцбург, Австрија.

*****

Во вакви тажни моменти, верувам дека кај многумина од вас навираат сеќавања врзани за животот, средбите и заедничката работа со академик Бојан Шоптрајанов. Тоа секако најмногу се однесува на членовите на неговото најтесно семејство, како и на неговите најблиски соработници, но и на многумина други кои, на кој било начин, имале можност да контактираат и соработуваат со овој голем човек, професор и академик.

Јас Шоптрајанов го запознав во далечната 1967 година (пред 57 години). Бев студент на III година по хемија и некаков студентски раководител, така што требаше да поднесам извештај за работата на студентската организација. Притоа, пред да го поднесам извештајот, во којшто беа вклучени и планирани идни активности на организацијата, ми беше важно да го погледне некој од наставниот кадар. Ме упатија кај асистентот Бојан Шоптрајанов кому, при нашата прва средба, му го предадов извештајот да го погледне.

По неколку дена ме повика да ми ги пренесе своите впечатоци. Сретнав млад асистент кој штотуку беше вратен од постдипломските студии во САД, полн со **енергија, ентузијазам, желба и подготвеност** да соработува со студентите и несебично да им ги пренесува своите стекнати знаења. Притоа не бев свесен дека со таа личност ќе соработувам наредните 57 години. Последните години, за жал, контактите ги одржувавме само преку телефонски разговори, при кои не пропушташе да праша што има ново во МАНУ.

Ми беше само една година асистент по физичка хемија, а потоа една година работевме заедно, тој како асистент, а јас како демонстратор.

Потоа јас заминав на постдипломски студии во Загреб, а Шоптрајанов веќе работеше докторат од областа на молекулската спектроскопија, проблематика што од САД ја беше донел проф. Иван Петров – менторот на Шоптрајанов, како и самиот Шоптрајанов по завршувањето на неговите постдипломски студии во САД.

Докторираше и потоа стана **врвен, виден и ценет професор** – еден од втемелувачите на модерните истражувања од областа на хемијата кај нас.

Не ми бил професор, ниту ментор, а јас го сметам за **еден од моите најголеми УЧИТЕЛИ**, кој мене, и други многубројни негови соработници, нè вовеле во тајните на научната работа.

*****

Ќе го запаметиме академик Бојан Шоптрајанов како **снажна личност со цврст карактер**, личност со **исклучителни интелектуални способности**, извонредно изразена **умешност** и **желба** за пренесување знаења и личност со неверојатна **темелност**, личност која создаде **Школа за молекулска спектроскопија (структурна хемија)**, позната во рамките на поранешна Југославија, но и надвор од неа.

Бојан ќе ни остане во сеќавање како личност со **бистар ум**, чијашто виталност ја одржуваше со упорна и континуирана умствена активност. **Ќе сјае таа негова звезда вечно** и ќе нè потсетува на човекот кој, во соработка со многумина други, ги постави темелите на модерната настава и на истражувањата од областа на физичката хемија, спектроскопијата, структурната хемија, и на тој начин даде голем придонес за развојот на природно-математичките науки и воопшто за развој на науката во нашата земја.

Нека му е вечна слава.

Акад. Глигор Јовановски